

hu/kutatas/MTAKI_ICCR_Bevandorlok_Magyarorszagon.pdf
 Sik Endre (2012): „Nem mérlegelünk – Nem kellenek az idegenek”. Tárkitekintő (megjelent: 2012. 05. 16.) Letölthető: a Tárki honlapjáról: • http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120516_idegenellenesseg.html
 Simonovits Bori: Ali, Chen, Fatima és Sára esélyei a magyar munkaerő- és lakáspiacon In: Sik Endre – Simonovits Bori (szerk.): *Migráns esélyek és tapasztalatok*. TÁRKI, Budapest, 68–117. • http://www.tarki.hu/hu/research/migrans/tarki_eia_tanulmanyok_2011.pdf

Simonovits Bori: Elutasítók és elutasítottak In: Sik Endre – Simonovits Bori (szerk.): *Migráns esélyek és tapasztalatok*. TÁRKI, Budapest, 118–159. • http://www.tarki.hu/hu/research/migrans/tarki_eia_tanulmanyok_2011.pdf
 Sik Endre – Simonovits Bori (2011): A diszkrimináció mérése. E-tankönyv. ELTE, Budapest • http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Dizskriminacio_merese.pdf
 URL1: www.um.es/localmultidem
 URL2: <http://www.concordiadiscors.eu/>
 URL3: <http://www.tarki.hu/hu/research/migrans/index.html>

MIGRÁCIÓ NEMZETI / NYELVI HATÁROKON BELÜL

Bevandorlók és új állampolgárok a szomszédos országokból – változó trendek

Gödri Irén

PhD, tudományos főmunkatárs,
 Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet
godri@demografia.hu

A magyarországi bevándorlást az elmúlt negyedszázadban alapvetően a szomszédos országokból érkezők határozták meg: arányuk az összes bevándorlón belül a teljes időszakot tekintve megközelíti a kétharmadot. E többékevésbé közismert tény mögött azonban időben és térben változó intenzitású és háttérű folyamatok húzódnak, melyeknek gyökerei a korábbi évtizedek történelmi, politikai eseményeihez nyúlnak vissza.¹ Szociológiai felmérések szerint a szomszédos országokból – elsősorban Romániából, továbbá Ukrajnából, a volt Jugoszláviából, majd annak utódállamaiból, és kismértékben Szlovákiából – érkező, és Magyarországon letelepedő bevándorlók mintegy 90 százaléka magyar anyanyelvű, illetve nemzetiségű. Ennél is magasabb a szomszédos országokból származók, illetve a

magyar anyanyelvűek aránya a magyar állampolgárságot szerzők körében.²

A határon túli nemzetiségű tagjainak az anyaországba irányuló vándorlása a nemzetközi migrációs folyamatokban is ismert, és többnyire *etnikai migrációként* említett jelenség. A befogadó népességgel azonos etnikai vagy vallási eredetű kisebbségek (németek, zsidók, oroszok stb.) bevándorlását az anyaországba gyakran *visszatérő migrációnak* is nevezik, ami kifejezi azt, hogy ezek a kisebbségek valamikor elhagyták az anyaországukat. A szomszédos országokban élő magyarok Magyarországra irányuló migrációja azonban több szempontból sem írható le pontosan ezekkel a fogalmakkal. Egyfelől a bevándorlók e csoportja nem részesült olyanfajta ösztönzésben, aktív segítségben a fogadó ország

¹ A jelenkori – a 80-as évek végén kibontakozó – bevándorlási folyamatot több korábbi migrációs hullám előzte meg a XX. század során, például 1918–1922 között, a trianoni határokon kívül rekedt magyarok köréből (elsősorban Erdélyből), majd 1944 után a magyar közigazgatás kivonulását követően további hullámok (főként Erdélyből, Vajdaságból).

² A 2001-es népszámláláskor a Magyarországon élő, szomszédos országokból származó külföldi állampolgároknak 88%-a, a szomszédos országokban született – részben már magyar állampolgársággal rendelkező – népességnek pedig 96%-a volt magyar nemzetiségű (mindkét csoport esetében kisebb arányban a Szerbiából és az Ukrajnából származók esetében).

részéről, mint amelyet például Németország vagy Izrael nyújtott a német, illetve a zsidó kisebbségek „hazatelepüléséhez”. Másfelől az etnikai tényezők, motivációk szerepe a migrációs döntésekben – kérdőíves vizsgálatok szerint – csak bizonyos sajátos körülmények (erősödő diktatúra és etnikai diszkrimináció, háborús helyzet) esetén volt elsődleges a határon túlról Magyarországra érkezők körében. Ezekről eltekintve az etnikai identitás – a fogadó népeiséggel azonos nemzetiség, anyanyelv, a határokon átnyúló kapcsolathálókkal együtt csak a migráció ún. katalizátora volt: csökkentette az elmozdulás költségeit, kockázatát, megkönnyítve ezáltal a célszám megvalósítását (Gödri, 2010a,b).

Visszatérő migrációról a határon túli magyarok esetében azért sem beszélhetünk, mert ezek a kisebbségek a szülőföldjükön maradvaként kerültek évtizedekkel korábban kisebbségi státuszba (vagy születtek bele azóta), nem pedig migráció révén. Nem ők hagyták el tehát (önszántukból vagy kényszerítve) hazájukat, hanem a határok mozdultak el felettük. Arról, hogy ez az ún. *virtuális migráció* mennyire tekinthető a jelenbeli folyamatok gyökerének, ellentétes vélemények fogalmazódtak meg a téma kutatói körében. Az viszont tény, hogy ez a történelmi háttér bár az alapját megteremtette, önmagában nem volt elég valamennyi magyar kisebbség esetében a migráció előidézéséhez: az elmúlt két évtizedben Ausztriából elenyésző, és Szlovákiából is viszonylag kismértékű bevándorlás zajlott Magyarországra. A bevándorlók számát tekintve legtöbbször Erdélyből, a kibocsátó népeiséghez viszonyított arányuk alapján pedig Kárpátaljáról érkeztek. Mindkét országban a romló gazdasági körülmények és életfeltételek, valamint a jövőbeli kilátástalanság nagymértékben hozzájárult a kivándorlás elindulásához,

majd továbbgyűrűzéséhez (Gödri, 2005). A Vajdaságból a háborúk, és az ezek következtében kialakuló szegénység és munkanélküliség, az elmaradó gazdasági reformok vezettek az elvándorlási hullámokhoz. Úgy tűnik azonban, hogy gazdasági természetű taszító tényezők hiányában ott, ahol a megélhetés, a jövő nem látszott kilátástalannak, a kisebbségi lét önmagában nem volt elegendő arra, hogy az anyaországba indítsa a kisebbségben élő magyarok nagyobb csoportjait.

A következőkben röviden áttekintjük azokat a főbb vizsgálatokat, amelyek a Magyarországra érkező határon túli magyarok körében készültek az elmúlt időszakban, ezek fontosabb eredményeit, és azokat a változásokat, amelyek a folyamat alakulásában bekövetkeztek, illetve a jövőben várhatóak. Majd bemutatjuk a magyar állampolgárságot szerzők körében 2003-tól végzett vizsgálat néhány összefüggését, és kitérünk az újfajta honosítás bevezetésének várható következményeire is.

A bevándorlás kezdete – menekülthullámok

A nyolcvanas évek végéig a nemzetközi vándorlás vizsgálata Magyarországon – főként politikai okok miatt – háttérbe szorult, és gyakorlatilag csupán az 1988-89-es nagyobb menekülthullámokkal, majd a rendszerváltást követő folyamatos bevándorlásokkal párhuzamosan kezdtek megjelenni, illetve elterjedni a nemzetközi migrációs folyamatokkal kapcsolatos magyarországi kutatások.

Az első (állami megrendelésre készült) szociológiai felmérésre 1989 márciusában került sor az erdélyi menekültek körében. Ekkor már mintegy 15 ezer romániai menekült tartózkodott Magyarországon.³ Az ún. „Erdély”-

³ A menekültek első hulláma 1988 elejétől 1990 közepéig tartott: 1988-ban több mint 13 ezer román állampolgár

kutatás az 1998-ban érkezett magyar nemzetiségű tizenhét év feletti menekültek 1367 fős mintáján készült (a minta nem, kor, családi állapot, határátlépés módja és képzettség szerint reprezentatív volt). A vizsgálat célja a menekülés főbb okainak, körülményeinek, hátterének feltárása, a menekültek társadalmi és kulturális jellemzőinek, magyarországi helyzetének, beilleszkedésének, problémáinak és terveinek tudományos igényű elemzése volt. Megtudhattuk belőle többek közt, hogy a menekültek nem a legegésztettebbek közül kerültek ki, többségük a Magyarországgal szomszédos megyékből érkezett, a menekülés okai közt mind politikai, mind gazdasági tényezők jelen voltak, és a személyes kapcsolatháló már a menekülés előtt „működésbe léptek” (Csepeli et al., 1989; Sik 1990, 2012). Az „Erdély”-kutatás a magyarországi kérdőíves migrációs vizsgálatok úttörőjének számított, de évekig nem talált követőre.

A 90-es évek

A Romániából érkező magyar nemzetiségű bevándorlók körében a 90-es évek során több kismintás (nem reprezentatív), illetve mélyinterjú vizsgálat is készült egy-egy sajátos csoportra (többnyire értelmiségiekre) fókuszálva. Ugyanakkor a délszláv háború kitörésével és a Jugoszláviából érkező menekültek megjelenésével több vizsgálat a menekülttáborokban, illetve azokon kívül élő menekültek életét, szociológiai jellemzőit, pszichológiai, emberjogi problémáit, személyközi kapcsol-

maradt Magyarországon (89%-uk magyar nemzetiségű), majd 1989-ben további több mint 17 ezer (köztük a magyar nemzetiségűek aránya 62%-ra csökkent). 1990-ben szintén több mint 17 ezer Romániából érkezett menekültet regisztráltak, többségük a március–áprilisi időszakban érkezett. A teljes időszakban a menekültek 80–90%-a volt magyar származású.

latait, valamint a helyi lakossággal való viszonyát próbálta feltárni.⁴ E vizsgálatok többsége interjúkra, esettanulmányokra, antropológiai terepmunkára épült.

A következő reprezentatív felmérésre 1995-ben került sor azon bevándorlók körében, akik 1993-ban magyar állampolgárságot kértek. A közel hétszáz fős mintán készült *Polgár* kutatás célja az új állampolgárok összetételének, migrációs motivációinak, a migrációt megelőző és azt követő életkörülményeinek, egészségi állapotának a feltárása volt (Tóth, 1997). E vizsgálatban a megkérdezettek 61%-a Romániában, 16%-a Jugoszláviában, 12%-a Szovjetunióban született, és összességében 84%-uk vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A válaszok alapján kiderült, hogy a migráció gyakori ösztönzője már akkor a családgyűjtés volt, ugyanakkor elsősorban a saját, illetve a család jövője, valamint a gyermekek jövője miatti aggodalom jelentette a szülőföld elhagyását motiváló főbb tényezőket. A motivációk olykor még a rendszerváltások előtti időkben gyökereztek, és sok esetben a döntés maga is akkor született. Az állampolgárság kérelmezésének elsősorban érzelmi indítékai voltak.

Az ezredforduló után – megváltozott motivációk, növekvő kapcsolatháló

A korábbi kérdőíves vizsgálatok tapasztalataira építve 2002-ben újabb reprezentatív felmérés készült a szomszédos országokból érkezett és Magyarországon 2001-ben bevándorló státust kapott, tizenhét év feletti személyek körében. A *Bevándorlók 2002* vizsgálat részletesen feltárta a bevándorlók szocio-

⁴ A Vajdaságból érkező menekültek többsége magyar nemzetiségű volt, de Jugoszlávia egész területéről jelentős számban érkeztek más nemzetiségűek is (horvátok, bosnyákok).

demográfiai jellemzőit, migráció előtti helyzetét (családi háttérét, életkörülményeit, munkaerő-piaci helyzetét), a migráció célját, egyéni motivációit és a döntés háttérét, valamint a bevándorlók magyarországi helyzetét, beilleszkedését, annak különböző – gazdasági, társadalmi és pszichológiai – vonatkozásait (Gödri – Tóth, 2005). A megkérdezettek 92%-a magyar nemzetiségű volt, jelentős részüket a 90-es évek második felében érkezett Magyarországra, 40%-uk pedig 2000-ben vagy azt követően.

A felmérés egyik fontos megállapítása, hogy a migráció okaiban, motivációiban a 90-es évek elejéhez képest változások mutatkoztak. Az ezredvégi magyarországi bevándorlásban a gazdasági megfontolások, a szülőföldön bizonytalannak érzett jövő, valamint a családgyesítések jelentették a fő motivációkat. A gazdasági jellegű indítékok még jobban előtérbe kerültek, viszont a kibocsátó ország politikai helyzete már nem jelentett olyan mértékben taszító tényezőt, mint a 90-es évek elején, és az etnikai problémák miatti félelmet, az emberi jogi sérelmeket is kevesebben említették. Jelentősen megnőtt ugyanakkor a családgyesítések szerepe is, és ez a bevándorlók összetételében tapasztalható változással (a nők, valamint az idősebb korú, nyugdíjas bevándorlók arányának növekedésével) együtt arra utalt, hogy elindult a korábban kivándorolt családtagokat követő ún. szekunder migráció. Ez elsősorban a Romániából és az Ukrajnából érkezőknél volt hangsúlyos.

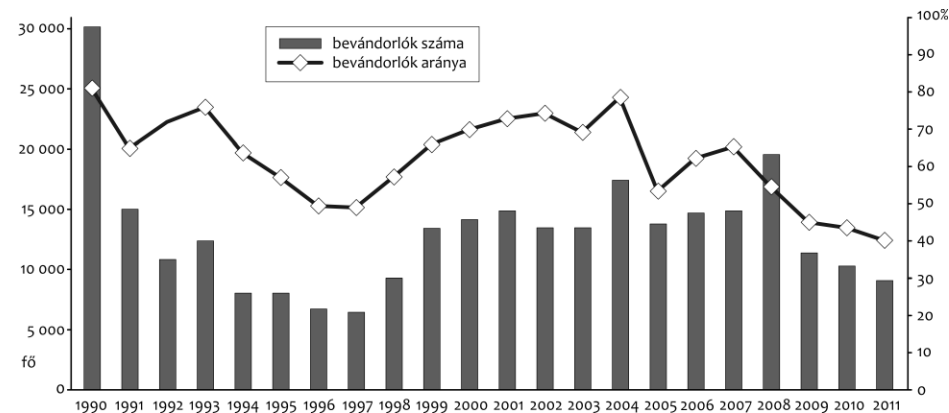
A *Bevándorlók 2002* volt az első reprezentatív adatfelvétel, amely a bevándorlók kapcsolathálóinak és a rajtuk keresztül áramló erőforrások (információ, segítség) vizsgálatának is figyelmet szentelt (Gödri, 2010a). A kapcsolathálóknak a migráció ösztönzésében, megvalósításában (majd később a bevándor-

lók beilleszkedésében) játszott növekvő szerepet az sugallta, hogy a határon túli területekről Magyarországra irányuló migráció egyre inkább kezdett önfenntartó folyamattá válni. Bár azok a társadalmi, gazdasági és politikai feltételek, amelyek a migráció kibontakozásában szerepet játszottak, a 90-es évek végére jórészt megváltoztak, a migrációs folyamat nem állt meg.

A 2000-es évek vége – csökkenő hajlandóság

A szomszédos országokból érkezett bevándorlók száma és az összes bevándorlón belüli aránya az ezredforduló körül még növekedett is (1. ábra). A 2000-es évek közepétől és különösen az utóbbi években azonban, úgy tűnik, változás történt.⁵ Míg a kilencvenes években összességében a bevándorlók kétharmada érkezett a négy szomszédos országból (46%-uk Romániából), és arányuk az ezredfordulót követően a 70%-ot is meghaladta, 2009–2010-ben már csupán 44%-ot tettek ki az összes bevándorlón belül, 2011-ben pedig mindössze 40%-ot. A Romániából érkezők aránya – amely az ezredforduló utáni években 50–57% között mozgott – 2007-től 30% alá csökkent, a tavalyi évben már mindössze 26% volt. Ezt a jelenséget az erdélyi migrációs potenciál vizsgálatok is jelezték, kimutatva, hogy a 2000-es évek közepén a migrációt tervezők számára Magyarország már egyre kevésbé jelentett célországot (Gödri – Kiss, 2009). Ebben feltehetően az is szerepet játszott, hogy

⁵ A bevándorlók 2008-as évi kiugróan magas száma jogszabályi változásnak köszönhető, ugyanis előző évben lépett életbe az új idegenrendészeti törvény, ami alapján lehetővé vált az ún. regisztrációs igazolás igénylése az EGT-állampolgárok számára (köztük tehát a román és a szlovák állampolgároknak is). A 2008-ban regisztrált bevándorlók többsége ezzel a viszonylag egyszerű és gyors eljárás keretében megszerezhető, itt tartózkodásra jogosító igazolással rendelkezett.

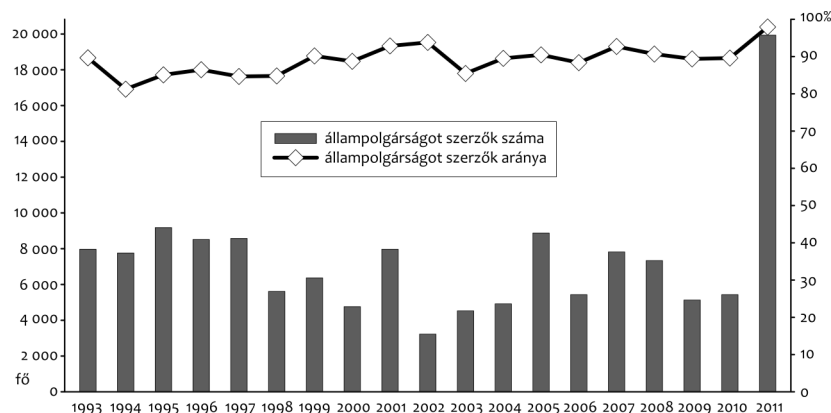
1. ábra • A szomszédos országokból Magyarországra érkező bevándorlók száma, és az összes bevándorlón belüli aránya, 1990–2011. Forrás: *Demográfiai Évkönyvek*.

a szomszédos országokból – különösen Romániából – azóta jelentős migrációs hullámok indultak nyugat-európai országokba. Bár ezek a hullámok elsősorban a nem magyar nemzetiségűek körében alakultak ki, feltételezhető, hogy a migrációs hálózatok révén több magyar is bekapcsolódott – főleg az etnikailag vegyes területekről – a nyugatra irányuló migrációba. Így Magyarország – különösen jelenlegi gazdasági helyzetével – már nem feltétlenül jelent elsődleges célországot a szülőföldet elhagyni szándékozó határon túli magyarok számára.

Az utóbbi években több olyan vizsgálat is készült Magyarországon, amelyben a szomszédos országokból érkezett magyar bevándorlók is szerepeltek. A *Bevándorlók Magyarországon (2009)* című kutatás hat magyarországi migráns csoport integrációs helyzetét és stratégiáit vizsgálta egy kérdőíves felméréssel (hólabdás mintavétellel), köztük a kárpátaljai magyarokét (Örkény – Székelyi, 2010). A vizsgálat kiterjedt a vándorlástörténetekre, a szocio-demográfiai és társadalmi jellemzők feltérképezésére, valamint az itt tartózkodás megítélésére és az integráció sikerességére. Ez

utóbbi vonatkozásában a politikai integrációra is kitért, vizsgálva a bevándorlók politikai érdeklődését, politikai aktivitását és az érdekvédelem módjait. A *Felmérés a bevándorlók civil integrációjáról (2011–2012)* nevű kutatás célja a harmadik országbeli állampolgárok beilleszkedésének, politikai és civil részvételének feltárása volt. Reprezentatív kérdőíves felmérésen alapult, és a befogadó társadalom mellett a bevándorlók ötszáz fős almintáján is vizsgálta, hogy miként értelmezik a politikai és civil aktivitást, és hogyan függ ez össze a materiális, kulturális és társadalmi erőforrásaikkal, az identitással, valamint a méltányosság- és méltóságérzettel (Göncz et al., 2012). Mivel a vizsgálat harmadik országbeliekre korlátozódott, a szomszédos országokból származók közül csak a kárpátaljai és a szerbiai bevándorlók kerültek bele, viszonylag kis elemszámban. Az *Immigrant Citizens Survey* nevű nemzetközi kutatás keretében 2011-ben kérdőíves adatfelvétel készült több európai nagyvárosban, az ott élő bevándorlók beilleszkedését, a sikeres integráció háttérét vizsgálva. A budapesti mintában 447 fő határon túli magyar bevándorló is szerepelt, az

2. ábra • A szomszédos országokból származó magyar állampolgárságot kapott személyek száma és az összes új állampolgáron belüli aránya, 1993–2011. Forrás: *Demográfiai Évkönyvek*. (Megjegyzés: 2011. január 1-jétől változtak a honosítás feltételei.)

előzetes eredmények alapján körükben az etnikai háttér hatása az integráció legtöbb területén erősnek bizonyult (Kováts, 2012).

A felsorolt vizsgálatok érdekes színfoltjai a hazai migrációkutatásnak, számos új vonatkozásban érintve az itt élő határon túli magyar bevándorlókat is. A minták alacsony elemszáma, illetve a reprezentativitás hiánya miatt azonban nem pótolják egy újabb átfogó kérdőíves vizsgálat szükségességét. Az utóbbi években mutatkozó csökkenő migrációs hajlandóság mellett nyitott kérdés, hogy a megváltozott körülmények és feltételek mellett kik és miért választják továbbra is Magyarországot.

Új állampolgárok – változó feltételek

A bevándorlók beilleszkedési folyamatában az állampolgárság megszerzése fontos lépcsőfok, amelynek egyfelől feltétele egy bizonyos fokú társadalmi, gazdasági integráció, másfelől ez utóbbi elősegítéséhez gyakran éppen a honosítás járul hozzá. Magyarországon 1993 és 2010 között 135 212 fő szerzett magyar állampolgárságot, átlagosan mintegy évi 7500

fő.⁶ Az időszak egészét tekintve az új állampolgárok kétharmada előzőleg román, 11%-a szerb, 9%-a ukrán és 2%-a szlovák állampolgár volt. Tehát míg a bevándorlók közel háromnegyede érkezett a szomszédos országokból, a magyar állampolgárságot szerzőknek ennél jóval jelentősebb hányada (közel 90%-a) és ez az arány végig viszonylag állandó volt (81–93% között mozgott). Az új állampolgárok száma az időszak elején volt magasabb, majd ingadozás figyelhető meg, 2002-es mélyponttal (2. ábra).

2010-ben új állampolgársági törvényt vezettek be Magyarországon, amely 2011. január 1-jén lépett hatályba, és az ún. egyszerűsített honosítás révén lehetővé tette a magyar felmenőkkel vagy korábban magyar állampolgársággal rendelkezők számára, hogy magyarországi lakóhely nélkül is megszerezhessék a magyar állampolgárságot. Ennek következtében már 2011-ben közel háromszorosára nőtt az új állampolgárok száma: az előző évi hat-

⁶ A hazai bevándorlók honosítási és integrációs stratégiáról lásd a Kováts András szerkesztette kötetet (2011).

ezer főről több mint húszezer főre, és 97%-uk valamely szomszédos ország állampolgára volt.⁷

Az új magyar állampolgárokról az adminisztratív nyilvántartások meglehetősen kevés információt tartalmaznak, a korábbi állampolgárság mellett csak az alapvető demográfiai jellemzők (nem, korcsoport) jelennek meg. Ezért 2002-től a KSH önkéntes adatgyűjtési programjának részeként lekérdezik a „Magyar állampolgárság megszerzése” című kérdőívet mindazoktól, akik állampolgársági esküt tesznek. Ez az adatgyűjtés olyan többletinformációkat tartalmaz, mint a honosított anyanyelve, iskolai végzettsége, gazdasági aktivitása, foglalkozása, tizenhét év alatti gyermekeinek száma, valamint az állampolgársági kérelem oka. Bár a kérdőív kitöltése önkéntes, a honosítottak jelentős hányada nem utasítja el: az új állampolgárok körében összességében 75%-os, a szomszédos országokból származók körében közel 80%-os volt a kitöltöttsége a 2003–2010 közötti időszakban (összesen mintegy 41 500 kitöltött kérdőívvel) – a hivatalos létszám adatokkal összevetve.⁸

A kérdőívet kitöltő új állampolgárok 89%-a valamely szomszédos országban született, és 93%-uk volt valamely környező ország ál-

⁷ A 2012-es évre még nincsen publikált adat az új állampolgárok számáról, viszont a KIM ez évi közleménye szerint az elmúlt két évben összesen mintegy 370 ezren kérelmeztek a kedvezményes honosítást, és mindössze 1,5%-ukat utasították el. A kedvezményesen honosított, ám magyarországi lakóhellyel nem rendelkező új állampolgárok személyazonosító igazolványt nem, magyar útlevél viszont igényelhetnek.

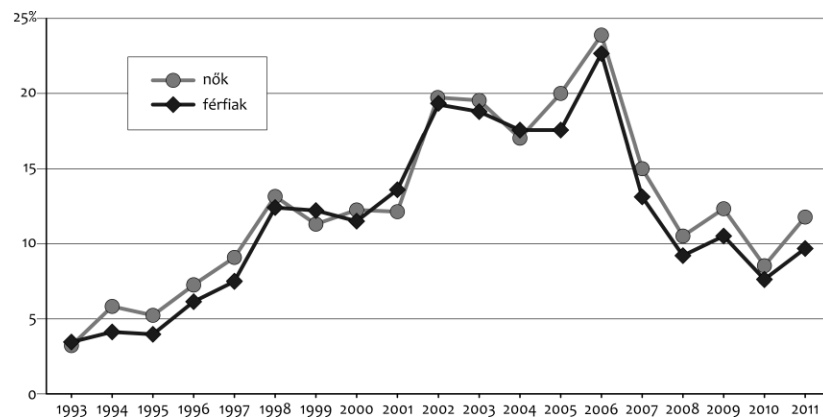
⁸ Az így keletkezett „minta” demográfiai összetételét a teljes körű adatokkal összevetve megállapítható, hogy a nem szerinti éves megoszlások teljesen azonosak, korcsoportok szerint viszont csak a tizenöt év felettiekre reprezentatív, a fiatalabbak valamennyi évben hat-hét százalékponttal kisebb arányban vannak képviselve.

lampolgára (közel ugyanolyan megoszlásban, mint amit a teljes körű adatok is mutatnak: 65%-uk román, 12%-uk szerb/jugoszláv, 13%-uk ukrán/szovjet és 2%-uk szlovák/csehszlovák állampolgár). Ez utóbbi csoport mintegy 6%-a szomszédos ország állampolgáraként ugyan, de Magyarországon született. Jelentős volt a szomszédos országok állampolgárai közt azok aránya is, akik olyan országban születtek, amely azóta már felbomlott, mint Jugoszlávia (12%), Szovjetunió (12%) vagy Csehszlovákia (2%).

A továbbiakban a szomszédos országokból származó új állampolgárok fontosabb jellemzőit tekintjük át, részben a teljes csoportról elérhető statisztikai adatok, részben az említett kérdőíves adatgyűjtés alapján⁹ (ez utóbbi esetben 2003-tól), elsősorban az időbeli és a kibocsátó országok szerinti változásokra figyelve. Összességében a 2003 és 2010 között magyar állampolgárságot kapott személyek 96%-a volt magyar anyanyelvű, arányuk jelentős időbeli ingadozást nem mutat. Különösen a korábbi román, szerb/jugoszláv és szlovák állampolgárok körében volt magas a magyar anyanyelvűek aránya, az ukrán/szovjet állampolgárok körében kevésbé (88%). (Érdekes módon a nem szomszédos országok állampolgárainak is 23%-a magyar anyanyelvű volt, és 17%-uk Magyarországon született – nem magyar állampolgárságú szülők gyermekeként).

A nők aránya az új állampolgárok körében valamennyi évben kissé magasabb, mint a férfiaké (55–57%). Az ezredforduló után növekedett a 30–39 évesek aránya, a huszonegy év alatti fiatalok és a gyermekek aránya viszont kissé visszaesett a 90-es évekhez képest.

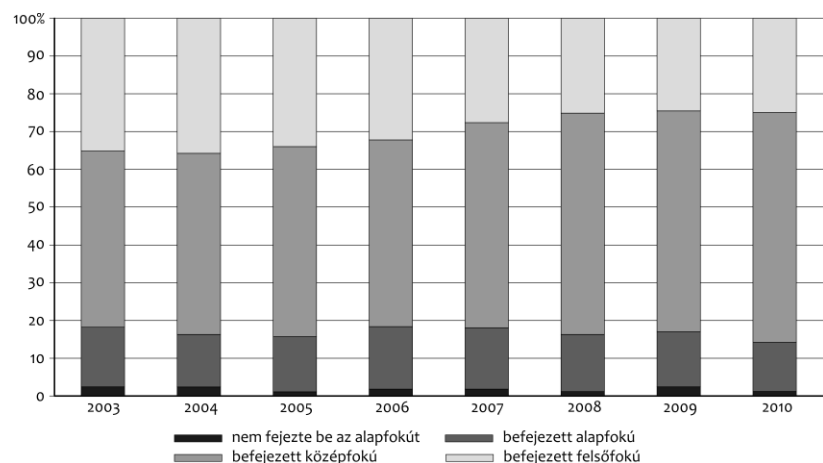
⁹ Ezúton is köszönetemet fejezem ki a KSH Népesedési és szociális védelmi statisztikai főosztályának az adatbázis rendelkezésemre bocsátásáért.

3. ábra • A hatvan év felettiek aránya a magyar állampolgárságot kapott személyek körében, nemek szerint, 1993–2011. Forrás: *Demográfiai Évkönyvek*.

Az idősebb, 60 év feletti korcsoport aránya szintén jelentősen növekedett 2006-ig (amikor mindkét nemnél megközelítette a 25%-ot), majd hirtelen visszaesett 10% körülire (3. ábra). Összességében az új állampolgárok korösszetétele fiatalabb, mint a hazai népességé, azonban viszonylag alacsony arányuk (1,5%) következtében jelentős hatást nem gyakorolnak annak javítására.

Az állampolgárságot szerzők iskolai végzettségéről teljes körű adatok nem állnak rendelkezésre, és feltételezhető, hogy az önkéntes kérdőívet nagyobb arányban töltötték ki a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők. Ennek fényében vizsgálva a 25 éves és idősebb népesség körében az iskolai végzettség szerinti megoszlásokat (4. ábra), látható, hogy a felsőfokú végzettségűek meglehetősen

4. ábra • A magyar állampolgárságot kapott 25 éves és idősebb személyek iskolai végzettségi megoszlása, 2003–2010. Forrás: *Magyar állampolgárság megszerzése* c. kérdőíves vizsgálat.

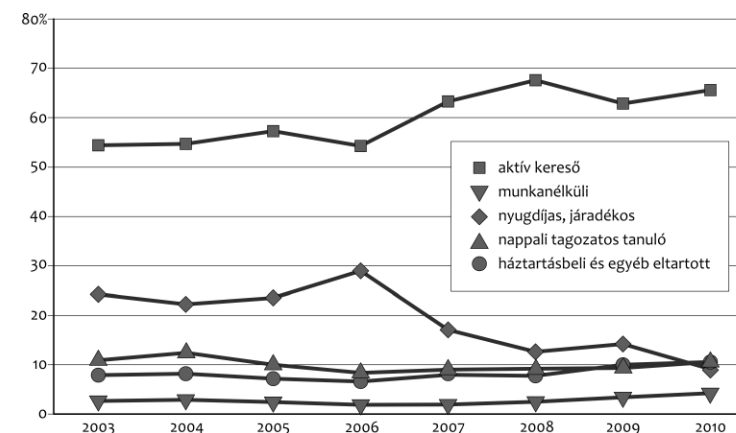
magas aránya az utóbbi években mérséklődött (35%-ról 25%-ra), és megnőtt a befejezett középfokú végzettséggel rendelkezők aránya (50% alatti értékről megközelítve a 60%-ot). Az alacsony végzettségűek és a végzettség nélküliek arányában enyhe ingadozás mellett lényeges változás nem mutatkozik.

Legnagyobb arányban a szlovák állampolgárok rendelkeztek felsőfokú iskolai végzettséggel (56%), ami abból adódik, hogy Szlovákiából sokan érkeztek továbbtanulási céllal Magyarországra, majd tanulmányaik befejeztével nem tértek haza. De a korábbi szerb/jugoszláv, valamint az ukrán/szovjet állampolgárok is több mint egyharmada rendelkezett befejezett felsőfokú végzettséggel. Legkisebb a román állampolgárok körében volt a diplomások aránya (26%), viszont még így is jóval meghaladta mind a kibocsátó, mind a fogadó népességen belüli arányokat.

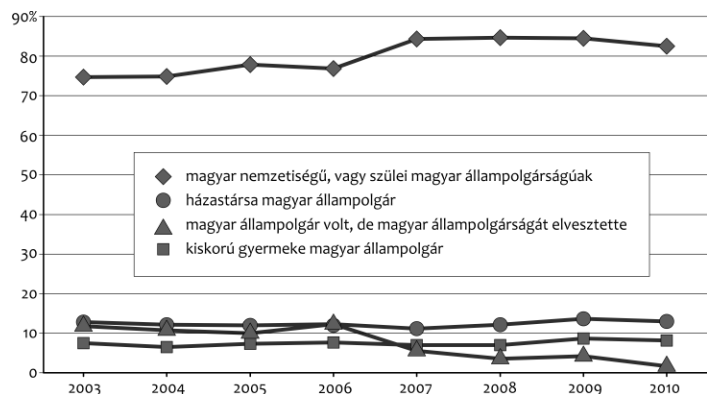
Az állampolgárságot szerzők általában a bevándorolt népesség leginkább „sikeres” csoportját jelentik, azokat, akik nyelvi, kulturális és munkaerő-piaci szempontból integrálódtak a fogadó társadalomba. Magyarorszá-

gon az állampolgárságot, mint láthattuk, főként magyar nemzetiségű és anyanyelvű személyek szerzik meg, tehát a nyelvi integráció „adott”. Ugyanakkor gazdasági aktivitás szempontjából is jobb helyzetben vannak, mint a fogadó népesség: a vizsgált időszakban 60% körül mozgott körükben az aktív keresők aránya és 2% körül a munkanélkülieké (5. ábra). Ha csak a 18 év felettieket nézzük, az aktív keresők aránya még ennél is magasabb volt: a teljes időszakra 65%, a munkanélkülieké 3% (bár az utóbbi években kissé emelkedett, 4–5%-ra). Továbbá együtödük volt nyugdíjas az állampolgárság megszerzésekor (arányuk 2006 után a korösszetétel fiatalodásával jelentősen csökkent), és 6% volt a háztartásbeliek és egyéb eltartottak aránya. A teljes csoportban 10%, a 18 év felettiek körében 5% volt a tanulók aránya.

A magas foglalkoztatottságot az új állampolgárok fiatalabb korösszetétele és magasabb iskolai végzettsége is magyarázza. Míg a felsőfokú végzettségűek körében összességében 74% volt az aktív keresők aránya, az alacsony végzettségűek körében 48%. Ezzel függ össze,

5. ábra • A magyar állampolgárságot kapott személyek gazdasági aktivitás szerinti megoszlása, 2003–2010. Forrás: *Magyar állampolgárság megszerzése* c. kérdőíves vizsgálat.

6. ábra • A magyar állampolgársági kérelmek főbb indokai a szomszédos országokból származók körében, 2003–2010. Forrás: *Magyar állampolgárság megszerzése* c. kérdőíves vizsgálat. Megjegyzés: Mivel a kérdőívben több okot is meg lehetett jelölni, az egyes okok említési aránya összesen meghaladhatja a 100%-ot.

hogy az állampolgárság megszerzésekor az aktív keresők aránya a korábbi szlovák állampolgárok (legképzettebb csoport) körében volt a legnagyobb (75%), de alig maradtak el tőlük a szerbek (70%). A volt ukrán/szovjet állampolgárok körében is magas volt a felsőfokú végzettségük aránya, de idősebb korösszetételüknél fogva több mint egyötödük már nyugdíjas volt, akár csak a román állampolgároknál (22%). Ez alátámasztja azt a megfigyelést, hogy Ukrajnából és Romániából a 90-es évek második felében elindult a családjegyesítésben megvalósuló szekunder migráció, melynek alanyai a korábban áttelepült gyermekeik után költöző idősebb, nyugdíjas generációk voltak (Gödrí, 2005).

A kérdőívben az állampolgársági kérelem okaira, indokaira vonatkozó kérdés is szerepelt. A válaszolók¹⁰ közül a teljes időszakot tekintve legtöbben (71%) a „magyar nemzetiségű vagyok, szüleim (további felmenőim) magyar

¹⁰ A kitöltött kérdőívek 98,5%-ában volt válasz az állampolgárság kérelmezésének okára vonatkozóan.

állampolgárságúak (voltak)” indokot jelölték meg állampolgársági kérelmük egyedüli okaként, további egytizedüknél pedig ugyanez szerepelt, de egyéb indok(ok) mellett. Összesen tehát a szomszédos országokból származók mintegy nyolctizede elsősorban a magyar származása miatt kérelmezte az állampolgárságot. Emellett a magyar állampolgárral kötött házasság (12%), a korábbi (elvesztett) magyar állampolgárság (8%), valamint magyar állampolgárságú kiskorú gyermek (7%) szerepelt még jelentősebb arányban az indoklásokban. Fontos azonban kiemelni, hogy a felkínált válaszlehetőségek elsősorban a kérelem elbírálásában szerepet játszó hivatalos indokot, az állampolgárság megszerzésének jogi alapját jelenítették meg, és nem a kérelmező saját szubjektív motivációját. Ez utóbbi feltárását csupán a nyitott válaszlehetőséggel szereplő „egyéb, éspedig...” válaszkategória tette (volna) lehetővé, amit azonban a válaszolóknak mindössze 4%-a jelölt meg.

A magyar nemzetiség, illetve magyar felmenők 2007-től a korábbinál is nagyobb

arányban jelent meg az indoklásokban, míg a visszahonosítottak aránya ugyanettől az évtől egyre inkább csökkent (6. ábra). A magyar állampolgárral kötött házasságra és a kérelmező magyar állampolgárságú kiskorú gyermekére hivatkozó indoklások aránya lényegében nem változott a vizsgált időszakban.

A 2011. január 1-jén hatályba lépett egyszerűsített honosítás az új állampolgárok számának növekedését eredményezi (ahogyan azt már a 2011. évi adatok alapján is láthattuk), és az új állampolgárok közt a szomszédos országbeliek, illetve a magyar nemzetiségűek aránya várhatóan tovább növekszik. A megváltozott feltételek következtében azonban az új állampolgárok már nem csak (és nem is elsősorban) a korábban Magyarországon letelepedettek (bevándorlók) köréből kerülhetnek ki. Ez a változás a migrációs folyamatok elemzése szempontjából több kérdést is felvet. Egyfelől a bevándorlási statisztika szempontjából fontos elkülöníteni a Magyarországon élő és a külföldi lakóhelyű új állampolgárokat. Bár 2011-től a *Magyar állampolgárság megszerzése* című kérdőíves vizsgálat részeként külön kérdőív került bevezetésre a magyarországi

lakóhellyel nem rendelkező honosítottak számára, erre vonatkozó – az új állampolgárok kétféle csoportját elkülönítő – adatok még nem láttak napvilágot. Így a 2011-ben állampolgárságot kapott több mint húszezer fő esetében nem tudjuk, milyen arányt képviselnek a továbbra is határon túli területeken élők. Ugyanakkor a magyar állampolgárok ezen új csoportja a hazai kivándorlás becslését is megnehezítheti. Erről ugyanis megbízható hazai adatokkal nem rendelkezünk, ezért többnyire a célországok tükröstatistikái alapján próbáljuk számba venni az ott bevándorlóként megjelenő magyar állampolgárokat. Ám ha a magyar állampolgárok egy része ezentúl nem Magyarországról fog kivándorolni, hanem a szomszédos országokból, ez a fajta becslése a hazai kivándorlásnak csak akkor lesz lehetséges, ha a születési országot vagy a migráció előtti utolsó lakóhely országát is rögzítik a célországok statisztikái. Erre azonban egyelőre még nincs egységes gyakorlat.

Kulcsszavak: *bevándorlók, új állampolgárok, etnikai migráció, határon túli magyarok, egyszerűsített honosítás*

IRODALOM

- Csepeli György – Sik E. – Tarjányi J. – Závecz T. (1989): *Jelentés az erdélyi menekültekről. (TÁRKI Gyorsjelentések 3)* TÁRKI, Budapest
- Gödrí Irén (2005): A bevándorlók migrációs céljai, motivációi és ezek makro- és mikrostrukturális háttere. In: Gödrí Irén – Tóth Pál Péter: *Bevándorlás és beilleszkedés. (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentések 80) 3*, Budapest, 69–131. • <http://demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Kutjelek/KJ80bevand.pdf>
- Gödrí Irén (2010a): *Migráció a kapcsolatok hálójában. A kapcsolati tőke és a kapcsolatháló jelenléte és szerepe az ezredvégi magyarországi bevándorlásban. (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentések 89) 2*, Budapest • http://demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Kutjelek/Kutjel89_honlapra.pdf

- Gödrí Irén (2010b): *Bevándorlás és etnicitás – összefüggések nyomában.* In: Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet.* MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 87–124. • <http://www.mtaki.hu/data/files/65.pdf>
- Gödrí Irén – Tóth Pál Péter (2005): *Bevándorlás és beilleszkedés. A szomszédos országokból Magyarországra irányuló bevándorlás az ezredfordulón. (KSH NKI Kutatási Jelentések 80) 3*, Budapest • <http://demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Kutjelek/KJ80bevand.pdf>
- Gödrí Irén – Kiss Tamás (2009): *Migrációs hajlandóság, tervek és attitűdök az erdélyi magyarok körében.* In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyországi és erdélyi magyarok a századfordulón. (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentések 86) 2*, 183–215. • http://demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Kutjelek/Kutjel86_honlapra.pdf

Göncz Borbála – Lengyel Gy. – Tóth L. (2012): *Bevándorlók a magyar társadalom tükrében: méltóság, igazságosság és civil integráció*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest

Kováts András (szerk.) (2011): *Magyarrá válni. Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái*. MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató intézete, Budapest

Kováts András (2012): *Immigrant citizens Survey, Magyarország: Miben mások a határon túli magyarok, mint a többi bevándorló? Kik a „sikerés” migránsok ma Magyarországon?* Előadás. 2012. május 23., MTA Kisebbségkutató Intézet • <http://w3.szolnok-ped.sulinet.hu/uploads/news/migrans-hatteru-tanulok-nevelesenek-es-oktatasanak-segitese/03-kovats-andras.pdf>

Örkény Antal – Székelyi Mária (2010): *Az idegen Magyarország: Hat migráns csoport összehasonlító elemzése* (2009). In: Örkény Antal – Székelyi Mária

(szerk.): *Bevándorlók Magyarországon*. ICCR–MTA KI, Budapest, 81–120. • http://www.solidalapok.hu/sites/default/files/mtaki_iccr_bevandorlok_magyarorszagon.pdf

Sik Endre (1990): *Erdélyi menekültek Magyarországon*. In: Andorka Rudolf – Kolosi T. – Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 1990*. TÁRKI, Budapest, 516–533. • <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a956.pdf>

Sik Endre (2012): *Adalékok a menekültek, a menekülés és a menekültügyi rendszer szociológiai jellemzőihez – Magyarország, 1988–1991*. In: Sik Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. 2. köt. ELTE TáTK, Budapest, 212–256. • http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Migracio_Szociologiaja_2.pdf

Tóth Pál Péter (1997): *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon (1988–1994)*. Püski, Budapest

MIGRÁNSOK MAGYARORSZÁGON TRANSZNACIONALISTA SZEMÜVEGEN KERESZTÜL

Várhalmi Zoltán

doktorjelölt, elemző,
MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet
zoltan.varhalmi@gvi.hu

„– *Té mit tervezel? Hol fogsz élni?*
– *Tudod, a barátnőm, ő nagyon vissza akar menni Kínába.*
– *És te mit szeretnél?*
– *Én nagyon szeretek itt is.*
– *Akkor?*
– *Hát én majd itt is és ott is leszek.*”¹

Nem voltam könnyű helyzetben, amikor felkértek a tanulmány megírására. Megkértek, hogy nem szakmabeliek számára mutassam be, mit tudunk napjaink magyarországi migránsairól. A tanulmányt megtölthettem volna számomra izgalmas definíciós különbségek, jogi passzusok, módszertani dilemmák sorával – ez a megoldás Önök számára viszont érdektelen lett volna. Telezsúfolhattam volna leíró jellegű táblázatokkal, ábrákkal, ahol elemi összefüggések sorával széles körűen, de sekélyesen vázoltam volna a migránsokról kialakult képet – ezt a megoldást még én is untam volna. Ismertethettem volna az elmúlt években született kutatások főbb témáit és eredményeit – ez a megoldás sem lett volna az igazi, hiszen Önök légtüres térben kaptak volna szeleteket napjaink kutatási irányairól. Végül arra jutottam, hogy inkább elmesélem,

én hogyan látom Magyarországot úgynevezett *harmadik országból származó migránsait*, vagyis azokat a nem turistaként, látogatóként vagy menekültként hazánkban tartózkodó külföldieket, akik nem az EU-országok állampolgárai, de nem váltak magyar állampolgárrá.²

Néhány olyan alapozó jellegű kérdés megválaszolása után, mint például, hogy kik is a migránsok, hányan vannak, és miért vannak itt, lényegében azt próbálok érzékeltetni, hogy miért nem találom kifejező szónak a *bevándorlót*.

Migránsok Magyarországon

Kezdjük a leggyakrabban elhangzó kérdéssel: Hány migráns él Magyarországon? A hivatalos statisztika szinte lehetetlenné teszi a kérdés megválaszolását. Annyit azonban biztosan ki lehet jelteni, hogy Magyarország nem tekinthető a migráció szempontjából befogadó országnak. A KSH adatai 445 ezer külföldön születetttről szólnak, akik legnagyobb csoportját a Romániában születettek alkotják.

Látható, hogy a külföldön születettek számottevő része olyan környező országokból

² Az Európai Integrációs Alap által támogatott kutatások célcsoportja a harmadik országból származó migránsok, így hiába származik a legtöbb migráns Romániából, napjaink kutatásai nem összpontosítanak rájuk.

¹ Részlet egy kínai vállalkozóval készült interjúból (Várhalmi, 2010).